

ACC. N:R M. 14229: 1-13.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *B. O. Bondesson, Lesjöfors*
Härad: *L. Möre* Berättare: " " "
Socken: *Gullabo* Berättarens yrke: *folksamvårdare*
Uppteckningsår: *1955* Född år *1884* i *Gullabo*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Emigration. s. 1-13.

LUF 103.

ACC. N:R M. 14229: /.

EMIGRATION.

Emigrationen från denna trakt började på allvar under första århundradets senare hälft. Den kulminerade under 1880-talet, då jordbrukskrisen var mycket allvarlig. Det var då många bönder som måste gå från gård och grund eller ställa färden till det nya landet i väster för att genom arbete och sparsamhet ordna upp ekonomin, medan hustrun fick stanna hemma med barnen och sköta jordbruket. Det var många som på så sätt ordnade upp sina trassliga affärer och efter flera eller färre års arbete och försakelse i det nya landet kunde återvända till sin familj och leva oberoende under sina återstående år.

En annan kategori utgjordes av ungdom från alla läger. Det var överbefolkning i bygden och små arbetsförtjänster, som tvingade många ut att söka sin lycka i det främmande landet. Det var bondepojkar och flickor, söner och döttrar till arbetare och backstugusittare som reste ut. Genom sparsamhet hade många av dem skaffat de nödiga pengarna för biljetten och andra hade genom lån fått respennningar mot löfte att betala dem åter, då man nått det förlovade landet och börjat inhösta guld. Somliga hade någon anhörig, som skickat fribiljett och kunde på så vis anträda färden. Alla utan undantag reste till U.S.A.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lup 103
/.

ACC. N:R M. 14229:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Huvudorsaken till emigrationen var alltså i första hand de ekonomiska förhållanden. Dåliga arbetsförtjänster och smått om arbete var nog den allmänna orsaken. Att någon emigrerade på grund av religiösa skäl eller politiska är inte känt. Men det var ett stort antal som ville unkomma den långa värnplikten och ett enkelt och lätt sätt var ju att resa till Amerika.

Men det fanns även en del som på grund av äventyrslusta ville ut i världen för att pröva livet i det nya landet. Enligt kända visor, som sjöngs av ungdomen att "bergen är av idel gula träden är av socker, landet är av flickor fullt dejeliga dockor". Det var ju ord som tilltalade den fantasifulle ynglingen som levde under enkla förhållanden i en fattig bygd, som inte hade möjlighet att bjuda på någon större förströelse.

Många hade släktingar och bekanta, som hjälpte dem över med råd och pengar till biljett. Dessutom fanns det i de närmaste städerna agenter, som representerade skilda linjer för emigranter. Många av de yngre och fattiga pojkarna sparade på sina surt förvärvade slantar, tills de en dag hade tillräckligt för en biljett. De flesta reste dock på låna pengar. Men då det ytterst smått om penningar bland alla kategorier i denna bygd var det många gånger svårt att uppbringa nödiga medel för en resa till Amerika, och då fick man stanna i hembygden.

2.

ACC. N:R M. 14229:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Man försökte många utvägar för att skaffa sig nödiga medel för amkerkaresan, och många gånger gynnades man av tillfället, vilket nedanstående berättelse ger belägg för. I byn Kroksmåla bodde en kvinna, som hette Ingrid, på en liten gård och skuldsatt. Mannen och en dotter hade emigrerat i början av 90-talet för att hjälpa upp finanserna och tjäna pengar i det nya landet, men därav blev inget. De hördes sällrigt av och hustrun med de övriga barnen fick klara sig bäst de kunde med gård och skulder. Sonen ville emellertid till Amerika, men, då han inte hade några pengar för resan, fick han stanna hemma och arbeta under dåliga förhållanden. Så gifte sig en av döttrarna, och hon och hennes man stannade kvar på gården och arbetade. Så hände en dag på hösten 1901, att gårdens ägarinna, Ingrid, sålde ett par oxar till en slaktare i Karlskrona. Hon erhöll 200:- kronor kontant vid köpet och resten skulle hon erhålla, då oxarna avlämnades vid Vissefjärda station någon bestämd dag efter.-

För att ingen skulle få fatt i de erhållna pengarna måste hon gömma dem, och hon hade utsett ett bra gömställe under madrassen i sängen, där de skulle vara i säkert förvar. Så fick sonen i uppdrag att på en bestämd dag leda upp oxarna till Vissefjärda och mottaga resterande belopp. Det var han mycket villig till och på den utsatta dagen traskade han iväg med oxarna

3,

ACC. NR M. 14229:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och då han dessutom hade förberett ett försvinnande, hade han försäkrat sig om det belopp som låg gömt på sänbotten och dessutom klätt sig i dubbla kostymer. När han så kom till den avtalade platsen vid Vissefjärda lämnade han öxarna till sköparen och fick återstående belopp. Därefter köpte han en s.k. nattsäck och vetebröd och så löste han biljett till Malmö och vidare därifrån till Köpenhamn - England och Amerika. Först mot kvällen märkte man i hemmet, att pengarna var försvunna, och då han inte kom tillbaka till beräknad tid, åkte hans sväger till Vissefjärda och fick där besked, att den eftersökte möjligen genom telegrafens kunde uppsparas och hämtas tillbaka, men då han fick veta att pengarna var förbrukade och således inte kunde fås tillbaka, resignerade han och for hem igen, och emigranten fick fortsätta sin resa och kom fram till Amerika, och därifrån sände han sedan hem penningarna till sin mor. Själv återvände han aldrig till fosterjorden. Detta var alltså ett hastigt fattat beslut om resa.

I vanliga fall skedde dock amerikaresan med stora förberedelser och efter moget övervägande och vanligen var det till någon släktning eller bekant man ställde färden och fick av denne råd och anvisningar till att börja med. Många pojkar i exercisåldern reste för att slippa ifrån de

4.

ACC. N:R M. 14229:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vid denna tid mycket impopulära militärövningarna, särskilt hade bondebefolkningen i denne trakt en framträdande motvilja rörande all slags militärövning.

Några ergoderliga papper för en resa rill Amerika behövdes inte vid sekelskiftet och dessförinnan. Man rest helt sonika till Amerika på samma sätt som inom det egna landet, bara man hade pengar att betala biljetten med. I vissa fall hände, att man tog ^{ut} sin attest, som visade, att man inte längre var skriven inom församlingen, men det var inte säkert att man tog den med på färden utan lade den i en låda där hemma, där den fick ligga, tills man kom åter, ifall så skedde. Det ^{vad} alltså tiden före sekelskiftet och några år efter.

Vanligen ställdes färden till någon bekant eller släkting där man fick råd och anvisningar, tills man lärt sig språket och själv kunde göra sig förstådd. Att före avresan lära sig det nya språket var inte vanligt. Man lärde sig det enligt den imitativa metoden och blandade in i sitt språk både "skandinaviska" och engelska ord litet huller om buller.

Då emigranten reste ut, skaffade han sig en koffert av hemgjord beskaftenhet tillverkad av någon hemsnickare. Snickaren Karl Larsson i Thorahult var ofta anlitaad att göra koffert till den, som

5.

ACC. NR M. 14229:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tänkte emigrera. Den var fördedd med laddika och lönnfack och målad av målare August Daviasson i L:a Glosebo, och försedd med ägarens initialer. Några ägodelar att avyttra hade emigranten under vanliga förhållanden inte. Hemmasöner och döttrar hade inget annat än det de tog med sig i kofferten såsom kädor och ett eller annat föremål ex. foto e.d. från hemmet.

Husbönder, som reste ut, lämnade över allt åt hustrun att förvalta under hans bortavaro. De benämndes då levemansänkor. Det hände då, att hustrun under mannens bortvaro, skaffade såg barn med någon annan karl i bygden ex. med drängen eller någon annan. Vid mannens hemkomst hade således familjan flera medlemmar än han visste om, och det kunde medföra svåra komplikationer, som slutade med att mannen reste tillbaka för att aldrig mera komma igen. Men en hustru upplyste sin man om, att det var hon som fått ta hand om det hela, när han gav sig iväg, och hon svarade för det skedda, och menade, att han kunde försvinna, om han inte var belåten. En annan återvändande man som fann en medlem mera i familjen än vad han vetat om, förlät sin hustru med de orden: "Man har väl inte själv alltid varit så trogen heller". Det fick bli jämt om jämt.

Det hände att en och annan gav sig iväg utan att tala om något för de hemmavarnde. Det var under tvingande omständigheter.

6.

6

ACC. N:R M. 14229:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gården var skuldsatt och familjen stor. Han hade råkat på obe-
stån genom dåliga affärer och så nu ingen annan utväg än att
emigrera och i Amerika försöka genom arbete och sparsamhet
komma på "grön kvist igen". För att inte väcka några misstankar
reste han från sitt hem en dag i seklets början. Han åkte med
en ganska enkel utrustning i sin ägandes fjädervagn och häst
till en skäkting en bit från hans hem och fick denne med sig
och så bar det iväg till Vissefjärda, varifrån biljett löstes
vidare över Malmö till U.S.A. där han hade en bror att i bör-
jan hålla till hos. Släktingen körde sen hem med hästen till går-
den och familjen och omtalade det skedda, att mannen nu var på
väg mot det Förlovade landet i väster. Det var givitvis ett svårt
uppdrag att fram-föra med sorg och tårar som följd. Emellertid
klarade han upp sina skulder genom att sända hem pengar och så
en vacker dag var han åter i sitt hem och hos sin familj och
kunde leva sorgfritt under återstående år.

Men det skedde liksom förutnämnda försvinnande under den
den tid, då inresetillstånd inte fordrade så stora formaliteter.
Det var eljest vanligt, att man ställde till en avskedsfest för
den eller de som tänkte emigrera. Och så tog man adjö och många
tårar fälades vid tanken på att det kunde vara sista gången man
såg varandra.

7.

ACC. N:R M. 14229:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Från hemmet ställdes färden till Vissefjärda. Det skedde med hästskjuts och det var den närmaste stationen. Så kom tåget rullande från Karlskrona, och amerikaresenärerna steg på och så gick det vidare mot Malmö eller Göteborg. Båda dessa platser kunde man välja på. Emigranterna var blomstersmyckade och hade en bukett i handen, särskilt om resan skedde på en tid då det fanns gott om blommor ex. på sommaren eller hösten.

Själva överresan tog lång tid från Liverpool eller Glasgow. Det var under 1890-talet det kunde ta en tid av 12 å 14 dagar om vädret var ogynnsamt och båten av äldre modell. Det var då så, att den som reste över till Amerika hade matsäck med sig bestående av ost, bröd, torkat fårkött, och fläsk. Då det var högsjö blev somliga sjösjuka och kunde inte lämna sina kojor på nästan hela sjöresan. Då den äntligen var slut och man nått till Newyork, som var den vanliga destinationsorten, var man glad att äntligen vara i land. Så gick man iland, och vid kajen stod då någon bekant, som väntade. Hade man ingen som tog emot, följdes man åt till något emigranthotell ledsagad av en agent, som under framkomsten tog hand om den resande. Och så var det ut att försöka få arbete i närheten eller fortsätta vidare åt väster.

Utvandrarna försörjde sig med olika slags arbeten, och de som i hembygden fått lära sig arbete och försaka tjänade och spa-

8.

ACC. N:R M. 14229:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

rade, så att det först och främst kunde sända hem respengarna och därefter skaffa fribeljätt åt någon anhörig. Många stannade i de östra staterna och gick in med liv och lust i att tjäna och skicka hem pengar till anhöriga, som behövde dem för uppfostran av barnen och till att betala skulder, man räkat i under krisåren i slutet av förra århundradet.

De flesta av emigranterna var grovarbetare och hade inget specialiserat arbete före utresa, och de fick därför ta det arbete som bjöds och sådant som inte fordrade några särskilda kvalifikationer. En del styrde kosan till stenkolsdistrikten och arbetade i gruvorna och tjänade penningar, som regelbundet skickades hem och sattes in på bank, så att de en vacker dag kunde återvända och köpa en gård i hemtrakten och bli sina egna, vilket för många fattiga pojkar var en framtidsplan.

I början fick de heta "greenhanar", innan de lärt sig förstå det nya språket, och då fick man inte välja arbete utan måste ta vad som bjöds. Många tog tjänst hos farmare för 40 dollars i månaden och då måste de även mjölka, vilket många motsatte sig, emedan det ansågs för ett allför kvinnligt jobb och det kunde ingen karl med självaktning nedlåta sig till att utföra. Den som inte ville arbeta med jordbruk hänvisades till skogarna i Minnesota, Wisconsin och Michigan eller tog arbete i de

9.

9

ACC. N:R M. 14229:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

städerna Duluth, Minneapolis och S:t Paul. Ett stort antal hamnade i Chikago och för övrigt spriddes de ut över hela U.S.A. Att dessa stater valdes som arbetsplats för det största antalet emigranter kan väl närmast förklaras därmed, att klimatet här är ganska likt hemlandets.

Somliga upprätthöll en ständig förbindelse med hemmet, dit de sände sina besparingar och på samma gång hjälpte sina anhöriga. Andra däremot lät aldrig höra av sig. De dukade säkerligen under i svalg och dryckenskap och råkade i fattigdom, varur de inte kunde resa sig och klippte av kontakten med hembygden.

Utom reda pengar sände de bortavarande hem klädespersedlar av ^{finare kvalitet} och småsaker mer eller mindre värdefulla men till stor glädje för de hemmavarande.

Och så fick de hemmanvarande mottaga foton av dem, som vistades där ute i stora världen. Det var s.k. kabinettskort, som visade, att de i det främmande landet hade det bra ställt och var väl klädda, vilket i hög grad tillfredsställde anhöriga i det gamla landet. Det var huvudsakligen de som hade framgång i det nya landet som på detta sätt ville visa, att de lyckats slå sig fram. Men det var många som inte hade samma tur eller förmåga att klara sig, och dessa lät aldrig höra av sig utan försvann mer eller mindre spårlöst i världsvimlet.

10.

ACC. N:R M. 14229://.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De, som vände åter från Amerika hade alltid något nytt med sig hem. Det hände att den hemvändande mannen hade en del moderna verktyg med sig, sådana man aldrig sett maken till förut. Det var hyvlar som kunde ställas med en skruv, och borrarvängar, som man inte behövde veva runt med för att borra. Det ville en del personer inte tro på och de måste övertygas genom att se hur det kunde ske. Såväl yxan som sågen hade helt annan form än den man var van vid och allt tycktes vara mera praktiskt bättre på mångahanda vis.

Vad kläderna beträffar hade de hemvändande vanligen ekiperat sig bra, och de skilde sig från de hemmavarande på ett synbart sätt. Somliga hade päls och storstövlar och det såg rätt lustigt ut, då de kom åkande eller körande med stora timmerlass och påpälsades som forna tiders ståndspersoner på resa under vintertid. Dessutom hade somliga sommaröverrock vilket inte var vanligt bland hembygdens folk. Många av dessa gjorde endast ett kortare besök i hembygden för att visa, att de hade det bra. De som stannade hemma efter amerikaresan var sådana som genom sparsamhet skaffat sig ett visst kapital och kunde köpa någon gård för att bli sina egna. De valde då alltid jordbruket, som de bäst kände till även om de i Amerika arbetat under andra förhållanden. Många hade arbetat hos farmare och var även

ACC. N:R M. 14229:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

före amerikasesan väl förtrogna med jordbruket. En del sökte sig till stenkolsdistrikten, där de tjänade bra och sparade sina slantar, så att de en dag kunde återvända till hembygden och bil sina egna. Men det hände även att en och annan föreläckades både ute i skogarna uppe i de nordliga staterna och i stenkolsgruvorna i Pennsylvania.

Eftersom samtliga emigranter från denna trakt kom från jordbruksbygd, var de obekanta med industrien och det var ytterst få som därför kom att arbeta inom detta fack i Amerika. Endast en och annan som i hembygden något ägnat sig åt snickeri och enkla målning kunde fortsätta därmed i det nya landet och nådde efter tråget arbete förmansställning med bra betalning. De som på så sätt avancerade till fördelaktigt arbete med bra betalning återvände aldrig till fosterlandet. Det var en resa som krävde både tid och penningar på den tiden eller omkring sekelskiftet. Efter första världskriget ändrades förhållandena och det blev inte längre så lättvindigt att ta sig över till Amerika och många som kom åter rosade inte de dåtida förhållandena. Man lät inte vem som helst komma in i landet utan det sovrades rätt noga, varför många fann för gott att stanna i gamla Sverige.

12.

12.

ACC. N:R M. 14229:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13.

Under mitten av 1890-talet var det många både män och kvinnor som emigrerade från Gullabo socken, och orsakade därtill var i första hand den att de engelska linierna konkurrerade inbördes ^{om} resandeströmmen till Amerika och sänkte priserna, så att en biljett från Göteborg eller Malmö kostade 75 svenska kronor för överfarten till Amerika. Det var de både största ångbåtslinierna, Vita Stjärnlinjen och Cunardlinjen som då tävlade om emigranterna och satte ner biljettpriserna till ett bottenpris som varken förr eller senare tangerats .

Att inte ett större antal reste från Sverige då, än som skedde, berodde i första hand på de dåliga tider, som då rådde i Amerika. Det gällde då i ännu högre grad där att hjälpa sig sig själv, än som fallet var i Sverige, där man hade en ordnad hjälp även om den var anspråkslös. Och den som inte ville arbeta i den takt som var rådande där fick avsked. Många brev från den tidens amerikaresenärer vittnar därom på ett beklämmande sätt. Det var inte lätt att skaffa respengar tillbaka till det gamla landet, och därför var det många som dukade under i umbaranden eller levde ett liv i tristess och armod.